Скарб XV–XVI стст. з-пад Ваўкавыска: папярэднія вынікі даследаванняў

Андрэй КАРАЧ

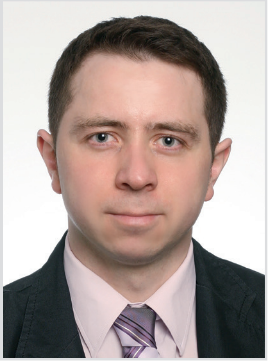

Магістр гістарычных навук, аспірант кафедры гісторыі Беларусі, археалогіі і дапаможных гістарычных дысцыплін факультэта гісторыі, турызму і камунікацый ГрДУ імя Я. Купалы

У восень 2014 г. каля Ваўкавыска Гродзенскай вобласці на ўзараным полі быў знойдзены вялікі грашовы скарб. Увесь комплекс знаходзіўся ў адным месцы, верагодна, у нейкім драўляным сундуку, бо былі знойдзены яго амаль спарахнелыя фрагменты з жалезнымі пласцінамі. Скарб складаўся з 9006 манет XV–XVI стст. і быў схаваны ў самым канцы XVI ст.: малодшыя манеты – олькушскі солід і рыжскі траяк 1590 гг.; старэйшыя – недатаваныя каронныя паўгрошы пачатку XV ст. караля польскага Ягайлы (1377–1392). Усяго ў скарбе 7 грашовых наміналаў: двайны пеняз, солід, паўгрош, шылінг, грош, трохграшовік і чатырохграшовік.

Манеты, якія ўваходзяць у склад скарбу, выпушчаны 16 эмісійнымі цэнтрамі і эмітаваны 10 living рознымі дзяржавамі ці дзяржаўнымі ўтварэннямі:

– Вялікае Княства Літоўскае: 7040 экз.;
– Каралеўства Польскае: 1295 экз.;
– Прусія (герцагства): 372 экз.;
– Свідніца (горад): 173 экз.;
– Легніца-Брэг (княства): 60 экз.;
– Чэшскае Каралеўства: 38 экз.;
– Брандэнбург (маркграфства): 12 экз.;
– Тэўтонскі ордэн: 13 экз.;
– Глогаўскае княства: 2 экз.;
– Цешынскае княства: 1 экз.

Па дзяржаўнай прыналежнасці ўсе манеты скарбу можна падзяліць на тры вялікія групы: ВКЛ, Польшчы і іншыя *(малюнак 1)*. Як бачна на малюнку, больш за тры чвэрці ўсіх манет было выпушчана ў ВКЛ. Гэта не дзіўна, бо на працягу ўсяго XVI ст. літоўскія манеты панавалі на мясцовых фінансава-грашовых рынках.

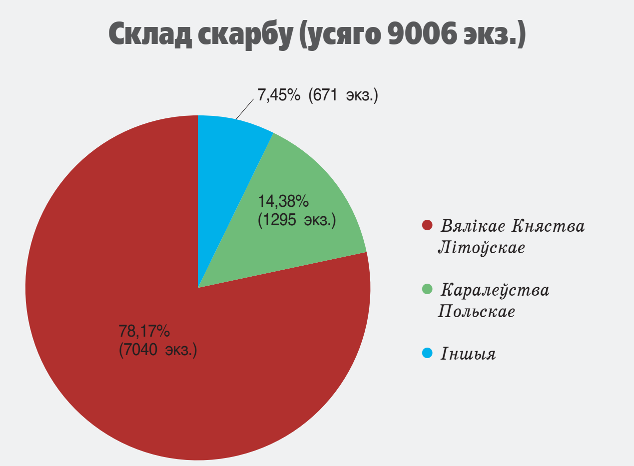

Малюнак 1

Калі казаць аб уласна літоўскіх манетах, то больш за палову ад іх агульнай колькасці было выпушчана ў часы Жыгімонта Аўгуста (1544–1572) *(малюнак 2)*. Даволі цікавым нам падаецца факт, што манет Аляксандра ў скарбе больш, чым манет

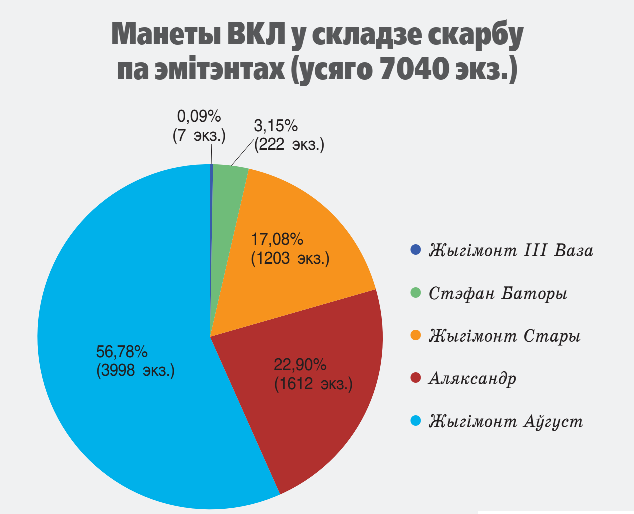

Малюнак 2

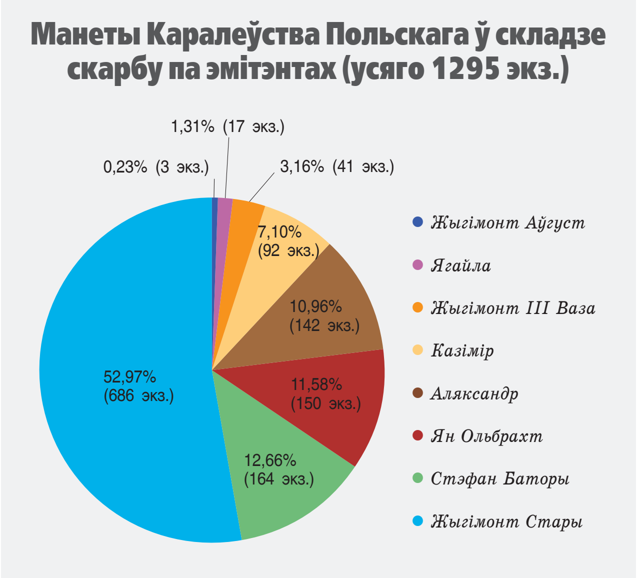

Малюнак 3

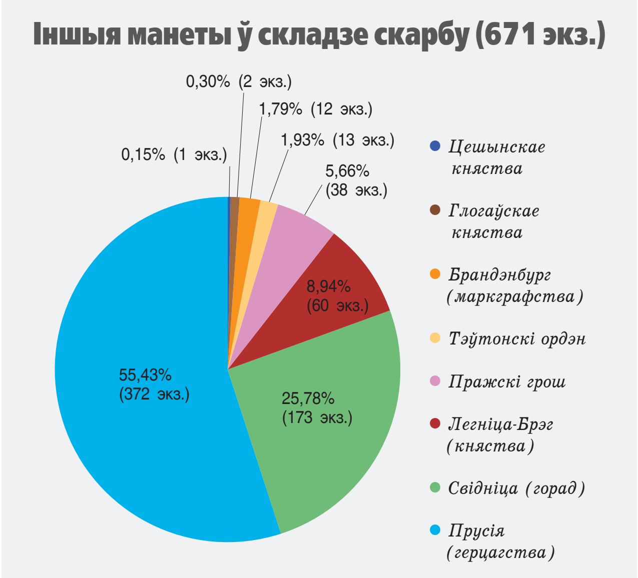

Малюнак 4

Жыгімонта Старога (1506–1544), і гэта на самы канец XVI ст.! Патрапілі ў скарб і раннія манеты Жыгімонта III Вазы (1588–1632) 1588–1590 гг. выпуску. Апошніх усяго 7 экзэмпляраў.

Другой даволі буйной групай манет з'яўляюцца эмісіі Каралеўства Польскага *(малюнак 3)*. Больш за палову ад усіх каронных манет прыпадае на выпускі Жыгімонта Старога. У скарбе прадстаўлена прадукцыя ўсіх манетных двароў.

Усе астатнія манеты, якія не ўвайшлі ў першыя дзве групы па дзяржаўнай прыналежнасці, былі вылучаны намі ў асобную групу *(малюнак 4)*. Стракатасць складу скарбу сведчыць аб даволі разнастайным грашовым абарачэнні ў канцы XVI ст.

Упершыню ў адным скарбе сустракаюцца разам дзве розныя групы манет: пражскія грошы і тэўтонскія шылінгі. Апошніх у складзе скарбаў на сёння невядома. Адзінкавыя знаходкі ёсць, аднак іх вельмі мала. Пражскія грошы прадстаўлены эмісіямі Уладзіслава II (1471–1516) і Фердынанда I (1526–1562).

У скарбы з тэрыторыі Беларусі яны ніколі не траплялі. Усеваладу Юргенсону вядомы адзінкавыя знаходкі пражскіх грошай вышэйадзначаных каралёў, аднак пацвярджэння гэтаму аўтар, на жаль, не прыводзіць [1, с. 63].

Сёння адкрытым застаецца пытанне і аб грашовай сістэме, у якую ўваходзілі пражскія грошы і тэўтонскія шылінгі ў канцы XVI ст. Вельмі цікавымі і перспектыўнымі нам падаюцца будучыя даследаванні аб курсах розных манет і наміналаў напрыканцы XVI ст. праз аналіз складу гэтага дэпазіту.

На вялікі жаль, прадстаўлены дэпазіт перастаў быць адзіным комплексам ужо ў момант свайго выяўлення, і агульнага здымка скарбу нам атрымаць так і не ўдалося.

Цяпер гэты скарб з'яўляецца найбуйнейшым па колькасна-якасным складзе з манетных комплексаў, што былі выяўлены і зафіксаваны на тэрыторыі Беларусі.

Крыніца:

1. Юргенсон, В. Денежное обращение на белорусских землях в XIV–XV веках / В. Юргенсон // Банкаўскі веснік. – 2008. – № 25 (426). – С. 63–68.

О фальшивом третьяке Сигизмунда I Старого

Андрей БОЙКО-ГАГАРИН

Кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Национального музея истории Украины

В статье речь пойдет о находке уникальной средневековой подделки для обращения *(рисунок)*, прототипом для изготовления которой послужил польский третьяк короля Сигизмунда I Старого (1506–1548), чеканенный на монетном дворе в Кракове в 1527–1528 гг. Исследуемый фальсификат можно классифицировать как частную кустарную подделку. На сегодняшний день это единственная известная нам подделка для обращения такого рода, найденная на территории Украины. Особенностью описываемого экземпляра фальсификата является то, что использованный для его изготовления оригинальный монетный прототип – третьяк, весьма редко встречается в находках украинских земель. Как известно, в качестве образца для фальсификации злоумышленниками чаще выбирались самые распространенные монеты своего времени, чего нельзя сказать о третьяках Сигизмунда I Старого. Самыми ходовыми на денежном рынке украинских земель монетами этого монарха были полугроши и гроши, реже – денарии. Находки оригинальных третьяков, по нашим наблюдениям, являются достаточно редкими.

Размер подделки – 14–15 мм, вес – 0,58 г. Место находки фальсификата: Украина, Львовская обл., Сокальский район, на месте села Городиловичи, сожженного в 1946 г. в ходе операции «Висла». Место находки описываемой подделки может предположительно указывать на то, что эта фальшивка была произведена на территории Королевства Польского (ныне это территория Польши), откуда в ходе денежного обращения она попала на украинские земли.

При помощи визуального анализа подделки установлено, что ее изготовили на высоком художественном уровне, максимально передав элементы поля: изображения гербов и литер легенды. Иконография исследуемого фальшивого третьяка несет лишь незначительные отклонения. На монете сохранились остатки поверхностного слоя, что указывает на то, что фальсификат изготовили путем покрытия заготовки из дешевого металла тонким слоем серебра. При помощи РФА-анализа* установлено, что слой драгоценного металла нанесен при помощи амальгамы, на что указывают следы ртути на поверхности подделки. Состав сплава металла фальшивого третьяка оказался следующим: Fe – 0,016%, Cu – 97,703%, As – 0,097%, Ag – 0,635%, Sb – 0,399%, Hg – 0,638%, Pb – 0,511%.

Нанесение изображений на заготовку производилось путем чеканки при помощи незаконно изготовленных штемпелей. Несоответствие одинаковых литер «O» и «N» в легенде указывает на то, что изображения на заготовку фальшивого штемпеля нанесли путем нарезания штихелем.

Мы полагаем, что к изготовлению такого рода подделки могли быть причастны лица, обладающие существенными навыками обработки металлов, в частности: кузнецы, ювелиры, оружейники, либо лица, ранее работавшие на монетном дворе.

Описание подделки:
*Аверс: REGIS*POLOИ […] S-P*
Реверс: MON […] IGISMVNDI
Размер – 14–15 мм, вес – 0,58 г

***Рисунок.** Фальшивый третьяк Сигизмунда I Старого*

Обнаружение подделки такого рода на Львовщине дополнительно подчеркивает глубину и широту аспекта фальшивомонетничества на территории Восточной Европы в эпоху Средневековья.

** Для проведения анализа использовался прецизионный экспресс-анализатор состава вещества Expert 3L W108U. Использован метод неразрушающего энергодисперсионного рентгенофлуоресцентного анализа (ЭДРФА) металла.*